

моствердження, життєвої правди й немеркнучої вселюдської слави та визнання.

Імена Миколи Лисенка, Левка Ревуцького, Бориса Лятошинського, Георгія Майбороди, Анатолія Кос-Анатольського, Мирослава Скорика, Анатолія Авдієвського, Михайла Кречка, Василя Авраменка та інші, попри свою широку популярність, отримали в книзі нові підходи й акценти, які відкривають перед допитливим читачем цікаві, маловідомі сторінки, що збагачують його уяву про мистецьку велич нашого народу, додають снаги для новітнього погляду на багатющу культуру українців.

А поряд із цими великими постатями нашого мистецтва перед читачем постане чимало інших – рівних їм за значимістю свого таланту, які, з об'єктивних причин, довший час перебували в затінку людської уваги та зацікавлення.

Тож нехай кожна сторінка цієї книги привнесе своїм змістом щедрю дещицю в дивовижний пантеон слави нашого національного мистецтва, примножить заслужене захоплення ним, що сповне не правдою великого дива, яке вже віддавна зачекалося на своє справжнє пізнання.

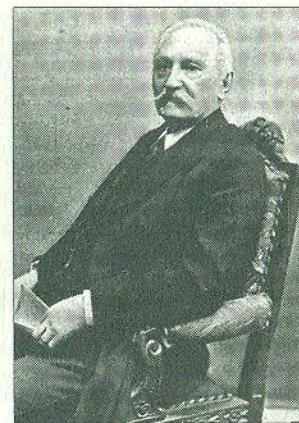

У ЗВУКАХ ЖИТТЄДАЙНОЇ КРАСИ

Анатоль Вахнянин

Народженому в польськомовній родині в серці українського Надсяння (нині територія Польщі), йому судилося прожити життя праведника, земним призначенням якого було утвердження масштабності українського національного духу, що став запорукою незнищенності нашого народу, утвердження його сутності в переліку найталановитіших загальносвітових націєсубстанцій, які спричинилися до переконливого поступу на шляху досягнення вершин загальнолюдського гуманізму та розвою полінаціональних культур.

Сам Анатоль Вахнянин став беззаперечним представником українського національного універсалізму, себто історичних персоналій, які своїм життям і творчістю доклалися до багатогранного розвою української національної думки, позитивний

рецидив якої протягом усієї історії України слугував довершеним прикладом і діяльним чинником для суспільного розвитку та становлення як української, так і багатьох інших культур народів, для яких життєдайні животоки української ментальності, мислення, одвічної філософії серця завжди були якісним і переконливим матеріалом, на фундаменті якого зводився довершений храм, де правилася Святочна Літургія культурного націєтворення.

Сьогодні важко уявити зріз культурницького пласту найяскравіших універсалістів української культури кінця XIX – початку XX століття, серед яких Іван Франко, Леся Українка, Михайло Грушевський, Михайло Старицький, Микола Лисенко, Гнат Хоткевич, без колоритної і багатогранної постаті Анатолія Вахнянина. Адже саме він, «перший головний піонер нашої музики», за висловом свого великого сучасника й геніального послідовника Станіслава Людкевича, сказав своє вагоме слово в розвитку суспільно-громадської, педагогічної, просвітницької думки в Україні. Своїми літературними творами і творчою спомогою у справі становлення й розвитку українського театру він був покликаний утвердити українське слово в умовах найжорсткіших гонінь і утисків української мови. І, мабуть, найголовніше – його композиторський талант явив українській музичній культурі цілий ряд яскравих музичних творів: від солоспівів і хорів до масштабної опери «Купало», яка стала знаковою в історії музичної культури України.

Село Сенява Ярославського повіту. Село, яке в круговерті історичних подій буде вирване із рідного ґрунту України й опиниться в приймах у сусідній Польщі. Сенява увійшла до переліку тих поселень, яких історія наділила великою місією зватися прабатьківщиною тих, хто був покликаний уславити Україну крізь віки. 19 вересня 1841 року у сім'ї сільського пароха Климента Вахнянина народився син, якого нарекли Анатолем і бла-

гословили на дорогу, життєві обрії якої пролягли в майбуття, осяяне ясою служіння рідному народові.

Початкова школа, навчання в Перемишльській гімназії та Перемишльській співацько-музичній школі у відомих чеських педагогів Л. Седняка (клас скрипки), В. Серасаві та Ф. Лоренца (музично-теоретичні дисципліни).

В умовах австрійської підлеглості Перемишль був своєю культурно-мистецькою Меккою національно свідомої інтелігенції. Місто посідало друге місце, після Львова, за кількістю україномовних середніх шкіл. Тут діяли дві двомовні жіночі учительські семінарії, державна українська гімназія, Український інститут для дівчат. У національному зрізі населення українці посідали, після поляків і євреїв, третє місце (приблизно 16 відсотків жителів).

Відомі українські композитори Михайло Вербицький і Іван Лаврівський, греко-католицький священник та громадсько-культурний діяч Йосип Левицький, письменник Богдан Дідицький, з якими юний Вахнянин був знайомий особисто, а в останнього неодноразово бував вдома на родинних літературно-мистецьких вечорах, проводили в цьому місті велику просвітницьку роботу, спрямовану на підняття національної духовності й утвердження української національної ідеї. З 1848 року тут зародився і розгорнув свою роботу український театр, який в умовах вторинності української мови зумів мистецтвом штуки зацентувати увагу населення на найвищих зразках української драми та прочитанні нетлінних взірців української літератури. Саме ці контакти та впливи відіграли найвагомішу роль у формуванні Вахнянина як свідомого українця. Адже, попри домінування польської та німецької мов у навчальних закладах, в яких Анатолію доводилося вчитися впродовж цілого життя, усе ж українська мова здобула для нього найвищий орієнтир, завдяки якому й відбулося національне самоусвідомлення майбутнього митця.

Поряд із навчанням Анатоль Вахнянин співає в хорі кафедральної церкви міста Перемишля. Виконуючи твори європейських композиторів-класиків, Анатоль формується як митець, творче нутро якого здатне сприймати мистецтво в усіх його виявах, як духовну субстанцію найвищого гатунку й вишуканого смаку. Повсякденне спілкування з цілим рядом гастролерів, музичні шляхи яких пролягали через місто неповторної архітектури та культурницьких традицій, а також з музикальними сім'ями й родинами, які впливали на тенденції всього мистецького життя тодішньої Галичини, сформували в талановитого хлопця великий потяг до власної місії щодо рідного краю і України.

У 1859 році, після закінчення Перемишльської гімназії, Анатоль Вахнянин мріє студіювати медицину, але фінансова неспроможність його батьків спонукає хлопця до вступу до Львівської духовної семінарії. Разом із вивченням теологічних наук вісімнадцятирічний юнак активно виявляє полівекторність своїх нахилів та уподобань. Тут він серйозно починає займатися фольклористичною роботою. Записуючи й розшифровуючи народні пісні, звичаї та обряди, Анатоль закладає основи наукової фольклористики на Галичині. До цього періоду належать і його перші проби пера, що зробить його помітною постаттю в літературному світі Галичини. Та усе ж найголовнішою була музика. З часом Анатоль Вахнянин стає керівником і солістом семінарського хору, для якого в 1862 році напише свій перший музичний твір – хор на вірші Юрія Федьковича «Чи знаєш, де країна наша мила?».

У 1863 році Вахнянин знову переїжджає до Перемишля, де закінчує навчання в духовній семінарії. Тут у 1865 році Анатоль Климентович організовує співоче товариство «Громада», яке ставило собі за мету популяризацію музичних і драматичних творів українських митців. Завдяки зусиллям цього товариства та його керівника в березні 1865 року в Перемишлі був організований

перший на Україні шевченківський вечір і з цього часу це аматорське починання переросло в традицію, яка здатна перерватися хіба що із зупинкою історії самої України.

Уже два роки по закінченні навчання в семінарії двадцятичотирирічний Анатоль, відчуваючи гостру потребу в удосконаленні та поглибленні власного освітнього рівня, вступає на навчання на історико-географічний факультет Віденського університету.

Невсипуща енергія молодого студента й тут виявляє багату різносторонність інтересів та уподобань. В університеті він організовує з числа національно свідомої молоді українозорієнтоване товариство «Віденська Січ», яке ставило собі за мету поглиблене вивчення історії України, її звичаїв та обрядів, вшанування видатних діячів української минувшини, влаштування літературно-мистецьких вечорів, домінантою сценаріїв яких була українська пісня й українське слово.

На неабиякий співацький хист Анатolia та його соковитий баритон звернув увагу віденський музикант, відомий австрійський скрипаль і диригент Йозеф Хельмесбергер (старший), який запропонував юнакові фінансове утримання його навчання у Віденській консерваторії, а по її закінченні – посаду соліста у Віденському царському оперному театрі. Проте від цієї пропозиції Вахнянин відмовився.

Поряд із навчанням в університеті Анатоль Климентович викладає у Перемишльській гімназії українську, старослов'янську, латинську та старопольську мови.

Саме в цей період, десятого березня 1965 року, під час величавого відзначення українською громадою Перемишля роковин Тараса Шевченка, у фіналі свята зведений хор під орудою Анатolia Вахнянина вперше виконав написану Михайлом Вербицьким роком раніше пісню на вірші Павла Чубинського «Ще не вмерла Україна», якій згодом судилося стати національним славнем України.

За рік до закінчення студій у Віденському університеті, у 1867 році, у житті Анатолія Вахнянина відбулася знакова зустріч з велетом української музичної культури Миколою Лисенком, любов і повагу до якого він пронесе через усе життя. Тоді ще композитор-початківець проїжджав через міста Галичини до Ляйпціга, де навчався в консерваторії. Він справив незабутнє враження й dokonаний формотворчий вплив на музичний світогляд Вахнянина. У подальшому Лисенко стане музичним кумиром Вахнянина, а Вахнянин відіграє головну роль в утвердженні імені Лисенка і значущості його постаті на теренах Галичини. Так, саме Анатоль Вахнянин, як непересічний співак, буде ревним популяризатором вокальних творів Лисенка в краю. З часом Вахнянин стане одним із найактивніших організаторів відзначення ювілейних дат великого композитора в Галичині. А засноване Анатолем Вахнянином у Львові на початку ХХ століття Музичне товариство не тільки прибере собі ім'я Миколи Лисенка, а й під цим іменем дасть початок роботі першого українського музичного інституту, який нині відомий як Львівська національна музична академія ім. М.В. Лисенка.

Символічно, але саме під час цієї знакової зустрічі двох витязів українського духу з подачі Вахнянина Лисенко написав свій перший твір на вірші Тараса Шевченка «Заповіт», яким започаткував безсмертний цикл музичних творів «Музика до «Кобзаря».

Після закінчення навчання в університеті, у 1868 році, Анатоль Вахнянин переїжджає до Львова – міста, яке стане його громадсько-мистецьким оберегом, в якому він проведе сорок років свого життя, ознакованих жертвовною працею й невгамовним устремлінням до досягнення вершин мистецтва, політичної та громадської роботи.

Тогочасний Львів жив духом високого піднесення, народженого «весною народів», зародженням паростків конституційного ладу в Австрійській імперії та розвитку неупинних процесів

національного самоусвідомлення українців Галичини, Закарпаття, Буковини. Плідна діяльність таких товариств, як «Головна Руська Рада», «Собор руських учених», «Галицько-Руської Матиці», видання літератури живою українською мовою «Ставропігійського інституту» у Львові, виникнення українських національно-культурних осередків у Відні, Перемишлі, Коломиї, Станіславі, врешті, відкриття у Львові в 1857 році Українського Народного Дому – яскраве свідчення національно свідомого руху, який охопив усі терени західноукраїнських земель.

Водночас, попри прогресивні громадські утворення, українцям все ж бракувало фундаментальної організації, яка б спромоглася до широкопланового і різностороннього підняття освітнього духу серед найширших верств населення, увібравши в себе довершену систему популяризації і утвердження української мови, книговидання, національного мистецтва, розвитку української національної культури. Заснування чеських просвітительських організацій у Празі «Матиця люду» і «Товариства просвітителів освіти» з філією у Львові дали остаточний поштовх для організації нового могутнього й багатолітнього товариства, покликаного вирішувати всі ці питання, що дістало назву «Просвіта».

Восьмого грудня 1868 року в залі польської міщанської Стрільниці, яка розташована на вулиці Курковій (нині вулиця М. Лисенка), 65 делегатів з різних міст і містечок Галичини під проводом яскравих представників української інтелігенції (Омеляна Огоновського, Омеляна Партицького, Корнила Устияновича, Юліана Романчука, Івана Комарницького, Максима Михаляка та інших) затвердили статут товариства та мали намір обрати головою «Просвіти» професора отця Омеляна Огоновського, який, щоправда, дав самовідвід на користь свого колеги, професора Львівської академічної гімназії, уже знаного композитора й літератора Анатолія Климентовича Вахнянина.